

Bērtin bēru valodiņu: par kādu latviešu valodas verbālu konstrukciju korpuslingvistikas skatījumā¹

Bērtin bēru valodiņu ‘My language flows like a river’: On one Latvian verbal construction from the perspective of corpus linguistics

Mihals Škrabals (*Michal Škrabal*)

Kārļa Universitāte, Filozofijas fakultāte,
Čehu Nacionālā korpusa institūts
nám. Jana Palacha 2, Praha 1, 110 00, Čehija
E-mail: michal.skrabal@ff.cuni.cz

Aiga Veckalne

Ventspils Augstskola, Tulkošanas studiju fakultāte
Inženieru iela 101, Ventspils, LV-3601
E-mail: aiga.veckalne@venta.lv

Rakstā aplūkota verbāla latviešu valodas konstrukcija, ko veido darbības vārds un apstākļa vārds pirms tā, turklāt šis adverbs ir atvasināts no tā paša verba, izmantojot sufiksu *-in/-tin-*. Šo arhaisko darinājumu, kas tipisks latviešu tautasdziesmām, lieto arī mūsdienu latviešu valodā, kaut gan ievērojami retāk. Rakstā formulēti dažādi pētījuma jautājumi, arī tādi, kas pārsniedz latviešu valodas robežas – proti, kā šādu konstrukciju tulkot citās valodās. Minētā konstrukcija meklēta pieejamos latviešu valodas korpusos („LVK2018”, „lvTenTen14”, „InterCorp lv v11”, „Rainis” un „SENIE”), un iegūtie lietojumi salīdzināti ar aprakstu pašreizējos latviešu valodas avotos – gan gramatikās, gan vārdnīcās. Novirzes no normas šajā rakstā aplūkotas deskriptīvi, resp., nevis kā kļūdas, bet gan kā runātāja vēlme panākt īpašu saziņas mērķi un arī kā šīs valodas parādības radoša attīstība mūsdienās. Raksts ir papildināts ar pielikumu: alfabētiskiem analizēto lemmu sarakstiem kopā ar to biežumu. **Atslēgvārdi:** korpuslingvistika; paralēlie korpusi; deverbālie adverbji; frazēmas; čehu valoda; latviešu valoda; CQL vaicājums.

¹ Šis raksts tika sagatavots ar projekta „Radošums un pielāgošanās spēja kā priekšnosacījums Eiropas panākumiem savstarpēji saistītajā pasaulē” atbalstu („Creativity and Adaptability as Conditions of the Success of Europe in an Interrelated World”, Nr. CZ.02.1.01/0.0/0.0/16_019/0000734), ko finansē Eiropas Reģionālās attīstības fonds. Raksta pamatā ir referāts, kas nolasīts 2019. gada aprīlī starptautiskajā konferencē „Linguistics Prague”, kur notika īpaša, vairākverbu konstrukcijām veltīta sesija (Křivan et al. 2019). Paldies par vērtīgajiem komentāriem un ieteikumiem Dr. Pavelam Štollam (*Pavel Štoll*), Dr. Jiržijam Januškam (*Jiří Januška*) un Dr. Lenkai Fārovai (*Lenka Fárová*), kā arī prof. Andrai Kalnači, prof. Laimutei Balodei un abiem raksta recenzentiem.

1. Ievads

Rakstā apskatīta latviešu valodas divu vārdu konstrukcija, ko veido darbības vārds un apstākļa vārds pirms tā, turklāt šis adverbs ir atvasināts no tā paša verba, izmantojot sufiksu *-in-/-tin-* (piem., *bērtin bērt* raksta nosaukumā). Šo valodas parādību ir vērts aplūkot vairāku iemeslu dēļ: pirmkārt, tas ir arhaisks elements, kura saknes ir meklējamas senatnē (sk., piem., Jāņa Endzelīna (1938, 136) aprakstu par deverbālajiem adverbjiem), un tas ir saistīts ar unikālo Latvijas kultūras fenomenu – dainām. Beatrise Reidzāne (2015) šādas konstrukcijas dēvē par īpašiem „tautasdziesmu valodas vārdu savienojumiem” (tādēļ ir jo sevišķi pārsteidzoši, ka šo konstrukciju nav aprakstījis Alfrēds Gāters savā monogrāfijā par dainu sintaksi (1993)). Turklāt tās pamanījis jau „Čehoslovākijas–Latvijas draudzības apustulis” (Urban 1935, 5) Josefs Zubatijs (*Josef Zubatý*), kurš 1894. gadā pētījumā par aliterāciju baltu tautasdziesmās minējis vairākus piemērus (Zubatý 1894).

Šis temats nav plaši izvērstas Latvijas specializētajā literatūrā, un īsos aprakstus latviešu valodas gramatikās (Endzelīns 1951, 305–312; Ahero et al. 1959, 710–712; Soida 1969, 59–60; Nītiņa, Grigorjevs 2013, 295) var apkopot aptuveni šādi: tas ir mazāk izplatīts sekundārais adverbializācijas paņēmieni, izmantojot morfoloģiski sintaktisko paņēmieni. Funkcionāli semantiskajā ziņā ar šo konstrukciju palīdzību visbiežāk tiek pausts noteiktas darbības vai stāvokļa izmaiņas pastiprinājums. Šo konstrukciju galvenokārt darina no 1. konjugācijas darbības vārdiem, kuriem var būt varianti (atvasinājums no darbības vārda pagātnes celma ar piedēkli *-in-* un atvasinājums no nenoteiksmes celma, izmantojot piedēkli *-tin-*, piem., *bēdzin × bēgtin*, *pircin × pirktin*, *saucin × sauktin*, *kāvin × kautin*). Endzelīns (1951, 306–307) un Ahero et al. (1959, 711–712) pieļauj šādus atvasinājumus arī dažiem 3. konjugācijas darbības vārdiem (*raudin*, *drebin*) un nekārtnajiem darbības vārdiem (*ietin*, *būtin*, *dotin*).

Šis valodas elements noteikti jāaplūko arī sastatījumā, un jau J. Zubatijs to ir skatījis no čehu valodas tulkotāja viedokļa, proti, kā šādas latviešu valodas konstrukcijas tulkot čehu valodā, ņemot vērā, ka šāda valodas elementa tajā nav.

2. Izmantotā metode un pētniecības materiāls

Salīdzinoši vienveidīgais un līdz ar to arī viegli formalizējams šo konstrukciju radīšanas veids ļauj tās meklēt kopā kā leksēmu klasi lielajos valodu korpusos, kas mūsdienās ir pieejami valodniekiem. Tāpēc šo pētījumu galvenokārt rosinājusi vēlme noskaidrot konkrētā arhaiskā valodas elementa lietojuma aktualitāti mūsdienu valodā, kuru pārstāv mūsdienu latviešu valodas korpusi (sk. turpmāk). Ar „lietojuma aktualitāti” apzīmēta ne tikai šī valodas elementa atkārtošā, kuru labi atspoguļo biežums, bet arī tā atjauninājumu potenciāls, proti, vai šāda konstrukcija vienmēr novērojama vienādās, samērā stingrās formās vai arī inovatīvi attīstās, parādās jaunā kontekstā, mainās semantiski utt. Tas ir šī raksta primārais pētījuma jautājums, pārējie tiks apkopoti turpmāk, 3. nodaļā.

Šī pētījuma pamatā ir bagātīga korpusa materiāla bāze, kurā izmantoti trīs mūsdienu latviešu valodas korpusi (sakārtoti augošā secībā pēc to lieluma):

- 1) „Līdzsvarotais mūsdienu latviešu valodas tekstu korpus LVK2018” (pieejams: <http://www.korpuss.lv/id/LVK2018>; 10 milj. vārdlietojumu) – turpmāk tekstā „LVK”;

- 2) paralēlā korpusa „InterCorp v11” latviešu-čehu valodas daļa (pieejams: <https://www.korpus.cz/>; 40,5 milj. vārdlietojumu, sk. arī Čermák, Rosen 2012) – turpmāk tekstā „IC”;
- 3) no latviešu valodas mājaslapām lejupielādētais (angļu val. *web-crawled*) korpus „lvTenTen14” (pieejams: <https://www.sketchengine.eu/>; 657,5 milj. vārdlietojumu) – turpmāk tekstā „lvTT”.

Katram korpusam ir savas priekšrocības un trūkumi: pirmais ir reprezentatīvs un līdzsvarots latviešu valodas paraugs, taču mūsdienās tā apjoms ir nepietiekams (par normu uzskata miljardus vārdlietojumu; desmit miljonu lieli korpusi bija 20. gs. 90. gadu standarts), izņemot, protams, galvenās leksiski gramatiskās parādības, taču minētā konstrukcija tāda nav. Otrais korpus nav reprezentatīvs, toties vienīgais paralēlais, t. i., piedāvā arī čehu valodas (un arī citu valodu) ekvivalentu pētījamajai konstrukcijai. Visbeidzot, trešais norādītais korpus šobrīd ir lielākais pieejamais latviešu valodas korpus, taču tajā ir dati no Latvijas tīmekļa, un šajā gadījumā ir grūti runāt par reprezentativitāti, tomēr, no otras puses, tik lielā datu apjomā, iespējams, var atrast pietiekami daudz materiāla analīzei.

Citos sinhronās latviešu valodas korpusos, kas ir apkopoti portālā *www.korpuss.lv*, minētā konstrukcija tika atrasta tikai retumis:

- 1) latviešu valodas runas korpusā „LaRko” (pieejams: <http://www.korpuss.lv/id/LaRko>; apm. 8 stundu audio dati) – 1 piemērs ([..] *un visi deviņi arī zina ka izglītības joma sauktin sauc pēc pārmaiņām* [..]);
- 2) Latvijas Republikas 5.–12. Saeimas sēžu stenogrammu korpusā „Saeima” (pieejams: <http://www.korpuss.lv/id/Saeima>; 22 milj. vārdlietojumu) – 8 gadījumi (*bāztin piebāzti, bāztin piebāza, brēktin brēc, lūgtin lūdzis, mirtin jāmirst, rautin raujas, rautin rāvāties, vilktin ievilks*);
- 3) latviešu valodas emuāru korpusā „Emuāri” (pieejams: <http://www.korpuss.lv/id/Emu%C4%81ri>; 8,3 milj. vārdlietojumu) – visizplatītākā forma, kas atrodama piecas reizes (no tām gan četras reizes – vienam autoram): *kliegtin kliedz*.

Papildus tam minētā konstrukcija apskatīta divos diahroniskos korpusos:

- 1) latviešu valodas seno tekstu korpusā „SENIE” (pieejams: <http://www.korpuss.lv/id/Senie>; 903 tūkst. vārdlietojumu);
- 2) Raiņa kopoto rakstu satura korpusā „Rainis” (pieejams: <https://www.sketchengine.eu/>; 22 milj. vārdlietojumu).

Vispirms ir jāformulē pietiekami efektīvs *CQL* (angļu val. *Corpus Query Language* ‘korpusa vaicājuma valoda’) vaicājums, kas nodrošinātu pēc iespējas vairāk atbilstošu apskatāmās konstrukcijas piemēru. Ņemot vērā abu konstrukcijas komponentu vārdšķiras īpašības (adverbs, kam seko verbs) un nemainīgo² pirmā vārda sufiksu, vaicājums nav sarežģīts:

[word=".+in" & tag="r.*"] [tag="v.*"]

Šādi no „IC” var iegūt, piem., 25 lietojumus, no kuriem tikai viens ir neatbilstošs (un tādēļ tas izslēgts no pētījuma datiem). Augsta analīzes *precizitāte*

² Šobrīd netiek apskatīti alternatīvie apvidvārdu sufiksi *-iņ-, -en-, -eņ-, -an-, -ien-* (Endzelīns 1951, 306).

(*precision*) tomēr, kā izrādās, ir saistīta ar zemu *produktivitāti* (*recall*). Jāņem vērā arī morfoloģiskās anotācijas kļūdu iespējamība, kas netieši pieaug proporcionāli sastopamības biežumam valodā: jo mazāk izplatīta ir kāda parādība, jo lielāka iespēja, ka lietojums būs morfoloģiski nepietiekami marķēts. Ņemot vērā šo konstrukciju perifēro lietojumu, kas konstatēts jau iepriekš, *CQL* vaicājums tika modificēts šādi: pirmā komponenta nosacījums papildus adverbiem tika paplašināts ar (automātiskās analīzes rezultātā nepareizi marķētu) partikulu (q) un neatpazītām izteiksmēm (x).

[word=".+in" & tag="[rx].*"] [tag="v.*"]

Iegūti 187 lietojumi, kuros pēc manuālas pārskatīšanas palika 68 atbilstoši meklējamās konstrukcijas gadījumi. Precizitāte ir ievērojami samazinājusies (no 96 līdz 36%), taču ir palielinājusies produktivitāte un datu apjoms ir ievērojami lielāks (no 24 līdz 68), resp., gandrīz trīskāršojies. Šāds sākumstāvoklis ir izdevīgāks, jo bagātāka materiāla bāze vienmēr ir labāka – pat ja nepieciešama manuāla datu pārskatīšana (par laimi, ir runa par apjomu, kur tas joprojām ir iespējams, bet ir grūti iedomāties, kā būtu desmitiem tūkstošu un lielāka lietojumu skaita gadījumā). Vēl uzskatāmāk tas bijis vislielākā pieejamā latviešu valodas korpusa „lvTT” gadījumā: pamatojoties uz pirmo vaicājumu, tiktu iegūti tikai 50 rezultāti, nevis vairāk nekā 700, turklāt nepieciešams daļēji automātiski atfiltrēt 6300 neatbilstošu gadījumu.

Iegūtais daļēji automātiski saņemto datu apjoms no visiem pieejamiem korpusiem attēlots tabulā.

Korpuss	Izmērs (ieskaitot pieturzīmes)	Oriģinālais datu kopums	Galīgais datu kopums (pēc manuālas pārskatīšanas)		
			absolūtais biežums		vārdlietojumu relatīvais biežums (i. p. m. ³)
			vārdlietojumi (tokens)	lemmas (types)	
„SENIE”	0,9 milj.	(1166) ⁴	98	59	108,53
„Rainis”	2,3 milj.	84	61	45	26,56
„LVK”	12,3 milj.	54	31	27	2,54
„IC”	40,5 milj.	187	68	52	1,70
„lvTT”	657,5 milj.	(7087) ⁵	787	193	1,20

Tabula. *-in/-tin-* konstrukcijas lietojums latviešu valodas korpusos

³ No angļu val. *instances per million* ‘gadījumi uz miljonu’ (konkrētās parādības gadījumu skaits hipotētiskā korpusā, kura lielums ir tieši 1 000 000 vārdlietojumu). Relatīvais biežums būtu jāievēro dažādu lielu korpusu (t. i., šī pētījuma) gadījumā.

⁴ Vaicājuma īpašā sintakse (*%in*) rada lielu skaitu neatbilstošu rezultātu, kas jāfiltrē (*ašš'in*, *Cherubin*, *ittin/Jttin*, *Königin*, *tagadin/taggad'in*, *wišk'in* u. c.).

⁵ Kļūdainas automātiskas maiņas iespējamība šajā gadījumā ir daudz lielāka: adverbi, kas beidzas ar *-in*, nepareizi tiek interpretēti kā izsauksmes vārdi (i), saikļi (c) vai pat saīsinājumi (y). Tādēļ *CQL* vaicājumam jāpievieno trīs šādi marķētāji, lai atrastu pēc iespējas vairāk pētāmo konstrukciju.

Jau šajā agrīnajā pētniecības posmā tiek apstiprinātas divas primārās hipotēzes, resp., ir runa par

- 1) retāk izmantojamu valodas elementu, kas atrodas mūsdienu valodas perifērijā (ko apliecina zemas *i. p. m.* vērtības, izņemot pirmās divas rindas), savukārt senajos tekstos tas ir atrodamas diezgan bagātīgi;
- 2) žanriski specifisku valodas elementu (visi lietojumi „IC” ir no daiļliteratūras daļas, līdzīgi arī „LVK”, izņemot divus gadījumus no periodikas, visi lietojumi ir no daiļliteratūras; sal. augsts *i. p. m.* korpusā „Rainis” un „SENIE”).

Hipotēzi par minētās konstrukcijas žanriskumu (angļu val. *text-type/domain-specific* ‘teksta veidam raksturīgs’) bija iecerēts vēl vairāk pārbaudīt latviešu valodas specializētajos korpusos, taču radās tehniski traucējumi. Krišjāņa Barona „Dainu skapja” elektroniskajā versijā (www.dainuskapis.lv) izmantota īpaša vienkāršo vaicājumu valoda, kas diemžēl neatpazīst diakritiskās zīmes. Tā, piem., vaicājums *in atradīs gan pētāmo konstrukciju, gan arī lielu skaitu deminutīva formu (*Dieviņ, bāliņ, bāleliņ, māsiņ, augumiņ, vaiņadziņ, padomiņ* u. c.), ko nevar atfiltrēt – pastāv risks, ka šādās tautasdziesmās būs arī pētāmā konstrukcija, kas paliks nepamanīta. Risinājums būtu iegūt datus un tos izpētīt atsevišķā redaktorā vai korpusa saskarnē. Savukārt Eiropas Savienības tiesību aktu korpusa „EurLex” latviešu valodas versija (kurā šāda valoda parādība tika sagaidīta gandrīz nulles līmenī) vēl joprojām nav morfoloģiski marķēta, tādēļ tajā nevar meklēt, izmantojot *CQL* vaicājumu.

3. Pētījuma jautājumi un rezultāti

Pētījumā izvirzīti šādi jautājumi:

1. Kā šādu konstrukciju iztulkot čehu valodā vai citās valodās? (3.1.)
2. No kuriem darbības vārdiem šādu konstrukciju var izveidot? Vai korpusos būs atrodami īpaši piemēri, kas nav pieejami folkloras tekstos? Cik lielā mērā savstarpēji „konkurē” varianti, kas iegūti no dažādiem viena darbības vārda celmiem (minēts 1. nodaļā)? (3.2.)
3. Cik lielā mērā šo konstrukciju saraksts korpusos atbilst latviešu valodas vārdnīcās fiksētajam? Kā šīs leksēmas ir apstrādātas leksikogrāfiski? (3.3.)
4. Vai starp konstrukcijas komponentiem var iekļaut kādu teikuma locekli? (3.4.)

3.1. Konstrukcijas tulkojums čehu valodā

Pirmais pētījuma jautājums sniedzas ārpus šī pētījuma robežām, un tas galvenokārt ir skaidrojams ar iepriekš minētās konferences (kurā autori uzstājās ar referātu) specializētās sesijas tipoloģisko virzienu. Taču ir svarīgi formulēt arī to kā sākumpunktu turpmākai pētniecībai un sadarbībai ar citiem pētniekiem (sk. arī raksta 4. nodaļu). Šajā saistībā ļoti noderētu dati no paralēlajiem korpusiem. Lietuviešu-latviešu-lietuviešu paralēlo tekstu korpus (http://lila.korpus.lv/) ir pārāk mazs (8 milj. vārdlietojumu), turklāt tas nav manuāli pārskatīts un satur daudz svešvalodu tekstu fragmentu, līdz ar to šī pētījuma mērķiem nederētu. Tādēļ izmēģinājuma pētījums veikts „InterCorp” korpusā, resp., tā latviešu-čehu

valodas daļā, pat zinot, ka šie dati nav ideāli piemēroti pētījuma mērķiem: latviešu valodas teksti, izņemot vairākus gadījumus, nav oriģinālteksti, bet tulkojumi no čehu (vai angļu) valodas. Tāpēc raksta autoru secinājumi lielākoties atbild nevis uz jautājumu, kā latviešu valodas konstrukcijas tulko čehu tulkotāji, bet gan uz jautājumu – kuri alternatīvi izteiksmes līdzekļi čehu valodā, kur nav formāli līdzīgu konstrukciju, atbilst pētāmajai latviešu valodas konstrukcijai.

68 gadījumu no „IC” analīze parāda, ka pastiprinājums vai nu tiek saglabāts abās valodās ((1)–(3)); (3) piemērā ir viena un tā paša darbības vārda itērācija čehu valodas oriģināltekstā), vai arī netiek saglabāts ((4)–(5) piemērs) identiskā gadījumu skaitā (abos gadījumos – 29 lietojumi, t. i., aptuveni 41%):

- (1) cz⁶: *Dontova matka mě úpěnlivě **prosila** ‘izmisīgi lūdza’, abych nad druhem bděl [..].*
> lv: *Donta māte **lūgtin lūdza**, lai es stāvot par draugu nomodā [..].*
- (2) cz: *Rány **jen pršely** ‘tik bira’, ale nikdo neutíkal a bitva byla nerozhodná.*
> lv: *Sitieni **birtin bira**, bet neviens nebēga prom, un cīņa beidzās neizšķirti.*
- (3) cz: *[..] a hyacintová vůně která **prchá a prchá** ‘bēg un bēg’ [..]*
> lv: *[..] un hiacinšu smarža kas **bēgtin bēg** [..]*
- (4) cz: *Sonin tázavý pohled **ulpěl** ‘pielīpa’ na otcových rtech s úzkostlivou otázkou.*
> lv: *Bažīgi vaicādams, Soņas skatiens kā **liptin pielīpa** tēva lūpām.*
- (5) lv: *Viņa nespēja atteikt izmisušajām mātēm, kas **lūgtin lūdza** glābt viņu bērņus [..].*
> cz: *Nedokázala odepřít pomoc zoufalým matkám, jež **prosily** ‘lūdza’ o záchranu svých dětí.*

8 gadījumos (aptuveni 13%) latviešu valodas konstrukcijai atbilda frazēma, sk. (6) un (7) piemēru:

- (6) cz: *Vraštíla obočí naslouchajíc, jak Kostka **sype** verše z **rukávu** (‘ber no piedurknes’).*
> lv: *Viņa sarauca uzacis klausīdamās, kā Kostka **bērtin ber** pantus.*
- (7) lv: *Tēvs apstājās uz sliekšņa un gluži **saltin sasala**, [..]*
> cz: *Otec zůstal **stát** na prahu **jako zkamenělý** (‘stāvēt kā pārakmeņotam’), [..]*

Pārējie divi gadījumi no sastatījuma viedokļa nav būtiski.

3.2. Konstrukcija mūsdienu latviešu valodā

Latviešu valodā konstrukcija iespējama galvenokārt 1. konjugācijas darbības vārdiem, nelielā apjomā arī dažiem 3. konjugācijas darbības vārdiem (sal. J. Zubatija (1894, 24) citātu: „[...] piemēram, kādu *raudātin raudāt* var tik tikko atrast pareizajā latviešu tekstā”). Korpusa vaicājumu rezultāti liek šo nosacījumu koriģēt: „IC” lielākajā daļā gadījumu (65 no 68 vārdlietojumiem) lietojumā ietilpst 1. konjugācijas darbības vārds, tomēr trīs konstrukcijas ir tādas, kur darbības vārds

⁶ Pirmais ir norādīts oriģinālvalodas citāts, kam (pēc > zīmes) seko tā tulkojums.

pieder pie 3. konjugācijas (*lauztin lauzīt, šūtin izšūdināt, dziedin nodziedāt*) un viens – pie otrās ([?]*šaltin saldēt*).⁷ Citas novirzes no nosacījuma var atrast „lvTT” korpusā: *bārstin bārstīt* (3. konjugācija), *ducin ducināt* (3. konjugācija), *dziedin dziedāt* (3. konjugācija), *gaidin gaidīt* (3. konjugācija), *lēkātīn lēkāt* (2. konjugācija), *nieztin ieniezēties* (3. konjugācija), *skaldin skaldīt* (3. konjugācija), *sprakstin sprakstēt* (3. konjugācija). Turklāt konstrukcijā var būt sastopami divi dažādi vienas saknes darbības vārdu atvasinājumi, tāpēc, šķiet, var runāt par divu konstrukciju kontamināciju: *plēstin saplosīt* = *plēstin plēst* + [?]*plosītīn saplosīt*; *mestīn nomētāt* = *mestīn mest* + [?]*mētātīn nomētāt* u. c.

- (8) „*Tie ir mana dēla svārki,*” *viņš izsaucās,* „*plēsīgs zvērs ir viņu aprijis; Jāzeps ir plēstin saplosīts.*”⁸
- (9) [..] *paliek tur vien sarkana rugāja patiesība vien zobu un pietūkušu lūpu kaktiņu sākotne plūstin pludo tie lieti un plūdīs nevari dēls viņus nemīlēt [..]*
- (10) *galīgi garām. negatīvisma dēļ. enerģētiski sašautin sašausta lasītāju kas tāds .. :)*
- (11) *Nāk sals un lietus. Tie manu vaigu šaltin saldēs.*
- (12) *1. Varētu piekrist Tavam apgalvojumam par smalku mārketinga tīmeklīti, kas vilktin vilina, bet 2. varētu būt tas patiešām dabiskais, ka viņiem tā šķita labi.*
- (13) *Un, kas zaimo Tā Kunga Vārdu, tam mirtin jāmirst, tas visai draudzei mestīn jānomētā ar akmeņiem, vai viņš ir svešinieks vai iedzimtais [..]*

Turpmāk minētajā (14) piemērā runātājs apvieno divus atšķirīgus darbības vārdus, izmantojot tos kā sinonīmus. Novirze no normas šeit ir iespējama nevis vārdu formālās, bet gan semantiskās līdzības dēļ, tādēļ nevar pieņemt, ka savstarpēji kombinējami ir visi darbības vārdi. Taču šo piemēru var interpretēt arī kā iespējamu izlaidumu: *lūgtin [lūdzam] jautāt* (sal. *spiestin [spiež] atvirzināt* turpmāk).

- (14) *Ja kādam ir kādi jautājumi, lūgtin jautājiet.*

Visbeidzot, „lvTT” reizēm parādās atvasinājumi arī no nekārtņā darbības vārda⁹ *būt* (šeit – saitiņas funkcijā):

⁷ Pilns atrasto darinājumu saraksts ir atrodams pielikumā šā raksta beigās. Darinājumi ar jautājuma zīmi ir diskutabli, un to atsevišķie gadījumi lielos datu apjomos nav uzskatāmi par pietiekamu pierādījumu.

⁸ (1. Moz. 37:33). Sal. to pašu pantu 1965. g. Bībeles pārskatītajā versijā: *Un viņš tos pazina un sacīja: „Tie ir mana dēla svārki; plēsīgs zvērs ir viņu aprijis; tas Jāzepu ir plosīt saplosījis”* un Bībeles jaunajā tulkojumā (2012): *Viņš tos pazina un teica: „Mana dēla svārki! Plēsīgs zvērs viņu ir aprijis! Plosīt saplosīts Jāzeps!”*

⁹ Nekārtnie darbības vārdi nav atrasti nevienā citā sinhronajā korpusā, pat Raiņa tekstos ne reizi, tikai retumis tie sastopami seno tekstu korpusā (transkripcija un avotu citējumi ir saglabāti saskaņā ar korpusu „SENIE”): *ne bija ne buhtin Nobuht ko tas te isdarrijahs ko tas te nobija* (Fuer1650_70_2ms); *Atgreešeetees pee mannas Pahrmahzišchanas Redš es dohtin dohschu jums mannu Garru [..]* (VD1689_94, Sak, 1:23); *Un viņņa šazzija Es etin eešchu ar tewis bet tomehr tas Gohds tew ne peede* (VD1689_94, Sog, 4:9).

- (15) *Beigu beigās Raudupieti pat zirgs nevarēja ieraudzīt un sabrauca – tas izrietēja no viņas patoloģikas, no tā, ka viņa pati savā būšanā būtin bija šis Zirgs.*

Raksta autori vēlas uzsvērt, ka viedoklis par iepriekš minētajiem (8)–(15) piemēriem ir tikai deskriptīvs, nevis preskriptīvs: tie ir uzskatīti nevis par „kļūdām”, bet gan par ļoti perifēriskām un neregulārām novirzēm no normas, kurām tomēr ir pamatojums: runātājs vēlas panākt īpašu saziņas mērķi, pat ja tā ir tikai runas individualizēšana. Tas tomēr ir pietiekami pamatots iemesls šī valodas elementa izmantošanai. Lai gan minētā konstrukcija valodā, resp., runā (franču val. *parole*), nav pietiekami noteikta, to var izveidot *ad hoc* pēc analogijas un, no valodas (franču val. *langue*) viedokļa raugoties, tā ir pārredzama un izprotama.

Pretējā gadījumā būtu jāatzīst, ka tādas pašas „kļūdas” atkārtoti pieļāvis arī Rainis, kura tekstos variantu ir vēl vairāk: 51 konstrukcijas darbības vārds (no 61) pieder pie 1. konjugācijas, viens – pie 2. konjugācijas (*nestin nēsāt*), deviņi – pie 3. konjugācijas (*drebin drebēt* 1, *kaitin kaitināt* 1, *kvēlin kvēlēt* 1, *lielin aizlielties* 2, *lielin lielties* 1, *mirdzin mirdzēt* 2, *sūrstin izsūrstēt* 1). Turklāt Rainis divos gadījumos apvienojis deverbālu adverbu ar citas semantikas darbības vārdu:

- (16) *Mīla, kas kvēlin kaist* [..]

- (17) Šīs plašās velgas loku sašaurināt // Un viņu sevi *spiestin atvirzināt!*

No otras puses, raksta autori nevēlas pārvērtēt šo atvasinājumu nozīmi: runa ir par vārdkopām, kas pat lielākajos korpusos sastopamas tikai dažviet un lielākajā daļā gadījumu kā tā dēvētie *hapax legomenon*, t. i., vienreiz atrasti vārdlietojumi visā korpusā (lai gan tēzaura veida vārdnīcās ir labi pārskatīt arī tos – sk. 3.3.). Šādas reti sastopamas vienības interpretējamās piesardzīgi, jo nevar izslēgt arī drukas kļūdu vai citu netīšu novirzi no normas: nozīmīgas ir tikai tās vārdformas, kas atkārtojas, resp., nav netīšas.

Tomēr ievērojami zemāku tematisko darbības vārdu biežumu minētajā konstrukcijā var skaidrot arī ar iespēju paust attiecīgo nozīmi (t. i., darbības pastiprinājumu), izmantojot alternatīvu morfoloģiski sintaktisko līdzekli: apvienojot nenoteiksmi un finīto tā paša darbības vārda atvasinājumu (tāda konstrukcija kā: *kad dzīve kūstāt kūstāja* vai *laika apstākļi šodien lutināt lutina*). Ieskats „lvTT”¹⁰ liecina, ka šī iespēja tiek plaši izmantota – konstrukcija tika atrasta apmēram 2130 lietojumos, turklāt biežuma sadalījums liecina, ka visbiežāk tie ir bijuši 3. konjugācijas darbības vārdi (aptuveni 67,7%), tad seko 2. konjugācijas darbības vārdi (aptuveni 20,1%), un, gluži pretēji, 1. konjugācijas darbības vārdi šo konstrukciju veido salīdzinoši reti (aptuveni 11,6%), taču ir atrodami, piem.:

- (18) *Es nesaprotu, pēc ēšanas visu laiku atslaucu pienu līdz pēdējam, apsaldējusi arī neesmu, ēst ēdu, dzeru arī dienā ap 3 l, stresi it kā lieli nekādi nav bijuši.*

¹⁰ Izmantots šāds CQL vaicājums: 1:[word="."+t" & tag="v.*"] 2:[tag="v.*"] & 1.lemma=2.lemma & 1.word!=2.word, t. i., tiek meklētas verbu formas, kas beidzas ar -t (infinitīvi), kam seko cita verba forma, turklāt abiem vārdiem jābūt vienai lemmai un vienlaikus citai vārdformai; atsiņāti visi palīgverba *būt* lietojuma gadījumi (piem., konstrukcijas *esot bijis*, *esat bijuši*, *[varētu] būt bijis* u. tml.).

Tas varētu izskaidrot pētāmās konstrukcijas neproporcionālo lietojumu: 2. un 3. konjugācijas darbības vārdi drīzāk izmantoti tās pašas nozīmes paušanas alternatīvajam veidam, savukārt 1. konjugācijas darbības vārdi parasti ir izmantoti konstrukcijās ar adverbīālu komponentu. Abi (savstarpēji konkurējoši) izteiksmes līdzekļi šādi pārsniedz savu sākotnējo un galveno lietošanas jomu, tomēr šī fakta skaidrojuma latviešu gramatikās trūkst.

Pēdējais raksta autoru intereses objekts šajā apakšnodaļā ir iespējamie atvasinājumu varianti: korpusos tie fiksēti reti, un to saistība līdz ar to ir nepietiekami pārliecinoša: „LVK” un „IC” nav atrasts neviens variants, „lvTT” – vismaz deviņi (*audzin* 1 × *augtin* 37; *bēdzin* 1 × *bēgtin* 9; *grūdin* 1 × *grūstin* 2 × *grūtin* 2; *kaucin* 1 × *kauktin* 1; *līstin* 3 × *lītin* 1; *plūdin* 1 × *plūstin* 11; *steidzin* 1 × *steigtin* 5; *tvīcin* 1 × *tvīktin* 1; *zvedzin* 1 × *zviegtin* 1; pārējie ir diskutabli: *griestin* 1 × *grieztin* 3; *kliegtin* 28 × *kliektin* 1; *lektin* 2 × *lēktin* 3; *lūzin* 1 × *luztin* 1 × *lūztin* 5), Raiņa tekstos vienīgais (*audzin* 1 × *augtin* 4). Citi varianti atrodami sinhronajos korpusos (*ēdin* 1 × *ēstin* 2), kā arī senajos tekstos (*Kad mannas Azzis ihgštin ihgšt In manna Wallodiņņa nihkšt* (LGL1685_K1) × *Jepšchu mannas Aušis truhdahs In tahs Azzis ihgšt in ihgšt* (LGL1685_K1)). Iespējams, ir notikusi vēsturiska attīstība: variants *pircin* (rakstīts: *pirzin*), kas dokumentēts korpusā „SENIE” astoņas reizes, mūsdienu latviešu valodas korpusā nav atrodams ne reizi, ir tikai atvasinājums *pirktin*, taču tas savukārt nav dokumentēts senajos tekstos. Tādēļ var secināt, ka atvasinājumu varianti šajā ierobežotajā darbības vārdu grupā ir iespējami, taču tie ir ļoti perifēriski, un nav pietiekami daudz datu, lai to objektīvi aprakstītu un novērtētu.

Lai priekšstats par pētāmo konstrukciju mūsdienu latviešu valodā būtu maksimāli pilnīgs, atsevišķi saraksti (sk. pielikumu) tika apvienoti kopīgā sarakstā. Tas parāda ievērojamu atvasinājumu mainīgumu: plaši izmantoti gan atgriezeniskie verbi, gan priedēkļa verbi (*spiestin spiest, spiestin apspiest, spiestin iespiest, spiestin spiesties*), retos gadījumos – pat adverbīāli komponenti (*sašautin sašaust, atgrūztin atgrūst*). Retumis (aptuveni 0,7% gadījumu) sastopamas arī noliegtas darbības vārdu formas, kas izteic pastiprinātu pretestību (tikai septiņi noliegtie verbi: *nebēgt, nebrēkt, nesabrukt, neēst, nejaut, nemirt, nerauties*; visiem biežums – 1). Vismainīgākais darbības vārds ir *augt*: tam ir gan alternatīvs adverbīāls komponents (*augtin* × *audzin*), gan vairāki atvasinājumi ar priedēkli (*saaukt, apaugt, noaukt, pieaukt*). Visbiežāk lietotās konstrukcijas ir *rautin rauties* (kopā – 65 gadījumi), *brēktin brēkt* (61) un *lūgtin lūgties* (46).

3.3. Korpusos atrodamo konstrukciju atbilsme latviešu valodas vārdnīcu materiālam

Raksta autoriem bijis pieejams arī saraksts ar latviešu valodas tiešsaistes vārdnīcā *Tezaurs.lv* atrodamajiem deverbālajiem adverbjiem, kas beidzas ar *-in* un ir kā lemma.¹¹ No tiem vairāk nekā 150 veido konstrukciju ar pamata darbības vārdu,¹² kas skaidri parādās to nozīmes aprakstā, piem., *bārtin Savienojumā ar*

¹¹ Paldies Baibai Saulītei un viņas kolēģiem no LU Matemātikas un informātikas institūta Mākslīgā intelekta laboratorijas.

¹² Trim pamatā adjektīvs, var būt arī verbs: *baltin* [*balts*], *skaistin* [*skaists*], *karstin* [*karsts* vai *karst*].

verba „bārt” formām izsaka darbības intensitātes pastiprinājumu (LLVV). Citur ir norādīts arī adverbā sinonīms, kas beidzas ar *-us*: piem., **bēgtin** [...] *bēgšus* (2) (LLVV). Šis saraksts salīdzināts ar sarakstiem, kas izgūti no korpusiem. Izrādījās, ka daži atvasinājumi nav dokumentēti mūsdienu latviešu valodā, un lielākoties tie ir šķirkļi, kas ņemti no Mīlenbaha–Endzelīna vārdnīcas (MEV) vai no kādas dialektu vārdnīcas: *bītīn, jutīn/jūtīn, kaistīn, karstīn, kluptīn, licīn/līcin, pilcīn, šļucīn/šļucīn* u. c. Divi atvasinājumi ir atgriezeniski: *pirktīnīes* (*p. iepirkās*), *plētīnīes* (*gaisma p. plētās*),¹³ ne tie, ne citi atgriezeniskie darbības vārdi korpusos netika atrasti.

Jāuzdod vēl kāds vispārīgs metaleksikogrāfisks jautājums: kā aprakstīt minētās leksēmas gan skaidrojošās, gan tulkojošās vārdnīcās? *Tezaurs.lv* ir tēzaura veida vārdnīca, un tajā ir ietverti šķirkļi no visām pieejamajām latviešu skaidrojošajām vārdnīcām, cenšoties pēc iespējas vairāk aptvert latviešu valodas vārdu krājumu plašā tvērumā, ieskaitot perifēras un marķētas leksēmas. Elektroniskais datu nesējs ir šim nolūkam lieliski piemērots: vārdnīcai nav ierobežojuma šķirkļu skaita ziņā un to var papildināt faktiski bezgalīgi.

Savukārt parastai vārdnīcai, kuras pamatā ir (visbiežāk – iepriekš) noteikts šķirkļu skaits, ir atšķirīga funkcija, un te ir nepieciešams izvēlēties, kurš vārds iekļaujams un kurš ne. Arī šeit primārais ir biežuma kritērijs: jāreģistrē tikai tās valodas vienības, kas ir pietiekami nostabilizējušās, t. i., kam valodas korpusā ir noteikts minimālais biežums. Acīmredzot šāda biežuma sliekšņa noteikšana ir ļoti sarežģīts uzdevums, un katram leksikogrāfam ar to ir jātiek galā atbilstoši attiecīgās vārdnīcas mērķiem. Taču viņš vismaz var paļauties uz objektīviem kritērijiem atšķirībā no leksikogrāfiem, kuri strādājuši laikā, kad valodas korpusi nav bijuši pieejami, un kuri bieži bijuši spiesti veidot šķirkļus, pamatojoties tikai uz savu intuīciju.

Cita prasība ir vienota visas šī tipa darbības vārdu grupas apstrāde, kas ne vienmēr ir izdevies *Tezaurs.lv* (sal. **rautin** *Pastiprina ar tās pašas saknes darbības intensitāti – rautin raut vai šautin* apv. *Šautin aizšaut – ļoti ātri kur nokļūt, strauji aizvirzīties, aizskriet* (LLVV)). Tradicionāls leksikogrāfisks apraksts, pamatojoties uz viena vārda lemmu, ne vienmēr ir vienīgais iespējamais risinājums – gluži otrādi var iedomāties arī vairāku vārdu lemmas, t. i., lemma būs visa konstrukcija, kam ir nemainīga forma un idiomātiska daba.

3.4. Citi teikuma locekļi starp konstrukcijas komponentiem

J. Endzelīna (1938, 136) teiktais liecina, ka konstrukcijas komponentiem nav jābūt tieši blakus, resp., starp tiem var ievietot citu teikuma locekli:

(19) *ļautīņiem māmuliņē nicīn bija apnikuši; visi koki raudin raud; drebin dreb kumeliņi; cirtin liepu neizcirta, vedin meitu neizveda; rātin rāt, tecin tek*

Tam atbilst arī piemēri no korpusa „SENIE”, kur abi konstrukcijas komponenti ir diezgan tālu viens no otra (līdz pat 4 pozīcijām!):

¹³ Sal. citus atgriezeniskus atvasinājumus MEV: *lauztīnīes, steidzīnīes*; sk. arī Endzelīns 1951, 306, 311.

- (20) *Ja tu jeb ka` to apbehdinaši un ta brehzin us man brehks tad es klausih̄t paklauseišchu wiņņas* (VD1689_94, 2Moz, 22:26) (par konstrukciju *klausih̄t paklauseišu* sk. arī 3.2. apakšodaļu)
- (21) *ta Širrds ka dedšīn eešahka dekt ka tee wiššas pirmajas* (Manc1654_LP1)
- (22) *hših̄ts buhs jums pee wiššadahm Leetahm walkaht bet eh̄din jums tos ne buhs eh̄št* (VD1689_94, 3Moz, 7:24)
- (23) *Bet ja tee ne klausih̄s tad aisgrahbšchu es grahbtin* šcho Tautu un isnihzinašchu to šakka tas KUNGS (VD1689_94, Jer, 12:17)
- (24) *Bet tas Ŷehniņšch šazzija us Arawnu Ne bet es pīrzin no tewis to pīrkšchu jo es ne gribbu tam KUNGAM* (VD1689_94, 2Sam, 24:24)

Lai iegūtu atbildi uz šo pētījuma jautājumu, bija nepieciešams mainīt sākotnējo vaicājumu šādi:

[word=".+in" & tag="r.*"] [] {1,2}[tag="v.*"]

Starp abiem izteicieniem tika ievietota viena vai divas dažādu vārdu pozīcijas. Autori meklējuši konstrukcijas, kurās pirmais komponents ir tikai adverbs, jo pretējā gadījumā būtu simtiem vai pat tūkstošiem neatbilstošu rezultātu, ko nebūtu iespējas pārskatīt. „IC” tika iegūtas piecas atbildes, taču neviena no tām neatbilda pētījuma mērķim, un pat „lvTT” atrastajos 149 rezultātos neviens nebija atbilstošs. Izņemot korpusu „SENIE” un divus citākus (Bībeles un 1939. gada laikraksta citāts: *sētin bija nosēti, svētin tikt svērtas*), nav atrasta „paplašinātā” konstrukcijas versija, tāpēc autori uzskata, ka pašreizējā ūzusā šī konstrukcija ir fiksēta un to nevar atdalīt, ievietojot citus teikuma locekļus. Šī vārdkopu stabilitāte un nemainīgums apliecina, ka tās galvenokārt ir frazēmas.

4. Secinājumi un nākotnes perspektīvas

Šajā pētījumā korpuskvantitatīvā skatījumā aplūkotas tādas konstrukcijas kā *bērtin bērt*. Balstoties uz korpusa datiem, pārskatīts šīs konstrukcijas apraksts latviešu valodas gramatikās un vārdnīcās, konstatējot, ka pretrunu starp aprakstiem un mūsdienu datiem nav daudz. Raksta autori šo faktu neuzskata par pašsaprotamu: apraksts gramatikās u.c. avotos ir tapis pirmskorpusu laikmetā, t. i., nebalstās uz korpusa datiem, un fakts, ka tas atbilst korpusos atrastajai informācijai, rada patiesu gandarījumu. Daudzos citos gadījumos tā nav, un izrādās, ka daļa valodas parādību nereti aprakstītas, pamatojoties uz attiecīgā pētnieka introspekciju, nevis uz pietiekami reprezentatīvu autentisku valodas materiālu.

Rakstā aplūkots mūsdienu latviešu valodā salīdzinoši perifērisks izteiksmes līdzeklis, kas turklāt ir ierobežots ar noteiktu darbības vārdu grupu, taču potenciāli izmantojams analogisku konstrukciju darināšanai arī no citiem darbības vārdiem. Raksta autori vēlas uzsvērt šo konstrukciju frazeoloģiskumu: gan formāli (sk. 3.4.), gan semantiski (no atsevišķu komponentu nozīmēm nevar izsecināt konstrukcijas kopnozīmi) raugoties, tās būtu pelnījušas īpašu leksikogrāfisku aprakstu.

Šis izteiksmes līdzeklis ir saglabājies no iepriekšējiem valodas attīstības laikposmiem, taču to var aktualizēt atkarībā no saziņas vajadzībām: valodu nevar

apskatīt neelastīgi un saistīt ar noteikumu virkni un vienīgās patiesības ietvaru. Tieši otrādi, ir nepieciešams ar valodu strādāt atjautīgi un radoši, izmantojot piemērotus līdzekļus, lai sasniegtu konkrētu saziņas mērķi. Rakstā analizētā konstrukcija ir labs piemērs: tās saknes ir meklējamas dziļā pagātnē, taču tā ir ne tikai saglabājusies līdz šodienai, bet arī – kā to apliecina korpusi¹⁴ – radoši attīstās, pateicoties latviešu valodas runātājiem. Kamēr vien tā būs, konstrukcija neizdīs no dzīvās valodas.

Pētījums arī pierāda korpusu paplašināšanas nepieciešamību, jo tikai lielapjoma datos var pētīt perifēriskas valodas parādības, kas iepriekš aprakstītas intuitīvi, pamatojoties uz retiem piemēriem, un bieži vien bez nepieciešamā plašāka konteksta. Nepieciešams arī pilnīgot korpusa rīkus, lai informāciju varētu viegli un efektīvi izgūt no arvien lielākiem korpusiem.

Turpmākos pētījumos autori vēlētos strādāt vismaz trīs virzienos:

- a) paplašināt 3.1. pētījuma jautājumu sastatījumā ar citām Eiropas valodām. Vispiemērotākā šķiet tipoloģiski tuvā lietuviešu valoda ar savu t. s. *būdinys* (piem., *bēgte bēgo* ‘bēgtin bēga’, *nešte nešē* ‘nestin nesa’, *mazgoje mazgojo* ‘mazgātin mazgāja’). Interesanti būtu ieskatīties arī somugru valodās – ungāru valodas konstrukcijas *várva vár* (‘ļoti ilgi gaidīt’) / *kérve kér* (‘lūgtin lūgt’) vai somu valodas konstrukcija *hän puhui puhumistaan* (‘viņš runāt runāja’) neizslēdz iespēju, ka attiecīgā konstrukcija varētu būt baltu un somugru (resp. lībiešu) vai latviešu un vācu valodas lingvistiskā kontakta rezultāts;
- b) apskatīt alternatīvas konstrukcijas, kas izsaka darbības pastiprinājumu: gan adverba, kas beidzas ar *-(š)us* + verba konstrukciju (*bēgšus bēgt*), gan darbības vārda nenoteiksmes + tā paša darbības vārda noteiktās formas konstrukciju, kas minēta 3.2. apakšnodaļā (piem., *bēgt bēgu*);
- c) iespējams, papildināt šo pētījumu ar citām vairākverbu konstrukcijām, ņemot vērā līdzīgus pētījumus (ne tikai) Latvijā un Čehijā (Aikhenvald 2007; Nītiņa 2014; Křivan et al. 2019; Januška, Lehečková, Martínek, Rybová 2019 u. c.).

Pielikums

Alfabētiski analizēto lemmu latviešu valodas korpusos (izņemot korpusu „SENIE”) saraksti kopā ar to biežumu (izcelti ir darbības vārdi, kas pieder pie 2. vai 3. konjugācijas; ar zvaigznīti apzīmētas autoru izlabotās kļūdaini marķētās lemmas; ar jautājuma zīmi diskutējamās lietojuma formas, kas, iespējams, radušās drukas kļūdu dēļ u. tml.)

„Rainis” (61 vārdlietojumi / 45 lemmas): *audzin augt 1, augtin augt 4, bārtin bārt 1, bāztin bāzt 1, bāztin piebāzt 2, bēgtin bēgt 3, bērtin bērt 1, birtin birt 2, brēktin brēkt 1, degtin degt 1, drebin drebēt 1, dūktin dūkt 1, dzistin dzist 2, dzūtin dzīt 2,*

¹⁴ Daudz lietojuma piemēru var atrast arī internetā, sociālajos tīklos u. tml. Atšķirībā no to nepastāvēības un nepārtrauktā mainīguma korpusu priekšrocība slēpjās tajā, ka tie ir nemainīgi, tādēļ šo izpēti var atkārtot un tālāk attīstīt jebkurā laikā.

grauztin graužt* 1, grebin grebt 1, **kaitin kaitināt** 1, kliegtin kliegt 2, kustin kust 1, **kvēlin kvēlēt** 1, **lielin aizlielēties** 2, **lielin lielēties** 1, lūgtin lūgt 1, māktin mākties 1, **mirdzin mirdzēt** 2, **nestin nēsāt** 1, nādin nāst 1, plīstin plīst 1, pūstin nopūst* 1, rautin rauties 4, riebtin riebt 1, rītin rīt 1, sīcin sīkt 1, smacin smakt 1, sniegtin sniegt 1, spiestin spiest 1, steidzin steigt 2, stieptin stiept 1, sūktin sūkt 1, **sūrstin izsūrstēt** 1, svīstin svīst 1, šķiltin šķilt 1, verdin virst 1, vilktin vilkt 2.

„LVK2018” (31 vārdlietojumi / 27 lemmas): *alktin alkt* 1, *augtin apaugt* 1, *augtin augt* 1, *brēktin brēkt* 2, *bruktin nesabrūkt* 1, *cietin ciesties* 1, *diltin dilt* 1, *dzēstin nodzēst* 1, *ēstin ēst* 1, *grūstin izgrūst* 1, *klātin noklāt* 2, *krāktin krākt* 1, *lauztin lauzties* 2, *liptin lipt* 1, *lūgtin lūgties* 2, *lūztin lūzt* 1, *nāktin iznākt* 1, *nieztin niezēt* 1, *plūstin plūst* 1, *rītin ierīt* 1, *saltin sasalt* 1, *sietin piesieties* 1, *sniegtin sniegt* 1, *spērtin izspert* 1, *sūktin sūkties* 1, *šķiltin šķilties* 1, *vilktin pievilkt* 1.

„InterCorp v11 lv” (68 vārdlietojumi / 52 lemmas): *alktin alkt* 1, *bāztin piebāzt* 5, *bēgtin bēgt* 1, *bērtin apbērt* 1, *bērtin bērt* 1, *birtin birt* 2, *brēktin brēkt* 1, *burtin pieburt* 1, *cirstin iecirst* 1, *degtin degt* 5, *dietin atdiet** 1, *dīktin dīkt* 1, *dūktin dūkt* 1, ***dziedin nodziedāt*** 1, *ēstin ēst* 1, *grautin sagraut* 1, *grūstin izgrūst* 1, *kaltin iekalt* 1, *kārtin iekārties* 1, *ķertin ķert* 1, ***lauztin laužīt*** 1, [?]*lektin lekt* 1, *liptin pielipt* 2, *liptin lipt* 1, *lūgtin lūgt* 2, *lūgtin lūgties* 1, *nestin nest* 1, *plauktin uzplaukt* 1, *pūstin uzpūsties* 1, *rautin izraut* 1, *rautin raut* 1, *rietin noriet* 1, *rītin aprīt* 5, *rītin ierīt* 1, *saltin sasalt* 1, *sētin nosēt* 2, *sistin iesist* 1, *skrietin skriet* 1, *spļautin izspļaut* 1, *steigtin steigties* 1, *sūktin uzsūkt* 1, *šautin izšaut* 3, ***šūtin izšūdināt*** 1, *tiektin tiekties* 1, *urbtin ieurbties* 1, *urbtin urbties* 1, *vilktin vilkt* 1, *vilktin vilkties* 1, *vītin izvīt* 1, *zustin izzust* 1.

„lvTenTen14” (787 vārdlietojumi / 193 lemmas): *alktin alkt* 11, *artin izart* 1, *atgrūztin atgrūzt** 1, *audzin saaugt* 1, *augtin augt* 31, *augtin noaugt* 1, *augtin pieaugt* 5, ***bārstin bārstīt*** 1, *bāztin bāzt* 1, *bāztin piebāzt* 35, *bāztin piebāzties** 1, *bēdzin nebēgt* 1, *bēgtin bēgt* 8, *bēgtin nebēgt* 1, *bērtin apbērt* 3, *bērtin bērt* 1, *bērtin nobērt* 1, *bērtin piebērt* 2, *birtin birt* 11, *bļautin bļaut* 2, *bļautin sabļaut* 1, *brēktin brēkt* 57, *brēktin nebrēkt* 1, *burtin apburt* 1, *būtin būt* 1, *censtin censties* 1, *ceptin cept* 1, *degtin degt* 24, *dietin diet** 8, *diltin dilt* 1, ***ducin ducināt*** 1, *durtin durties* 1, *dūktin dūkt* 1, *dvestin dvest* 1, *dzertin dzert* 1, ***dziedin dziedāt*** 1, *dzītin aizdzīt* 1, *dzītin dzīt* 4, *dzītin dzīties* 1, *ēdin neēt* 1, ***gaidin gaidīt*** 1, *gāztin gāzt* 1, *gāztin gāzties* 3, *grautin graut* 1, *grābtin grābt* 1, [?]*griestin griezties* 1, *grieztin griezt* 2, *grieztin sagriezt* 1, *grimtin grimt* 2, *grimtin iegrimt* 1, *grūdin grūst* 1, *grūstin grūst* 2, *grūtin grūst** 2, *gurtin pagurt* 2, [?]*jausin nejaust* 1, *justin just* 1, *kaltin sakalst* 1, *kaucin izkaukt* 1, *kauktin kaukt** 1, *kautin kauties* 1, *kautin nokaut* 1, *kāptin kāpt* 2, *kliegtin kliegt* 28, [?]*kliktin kliegt* 1, *krautin piekraut* 1, *ķertin izķert* 14, *ķertin ķert* 2, *lauztin lauzties* 36, [?]*lektin lekt* 1, [?]*lektin palēkties** 1, ***lēkātin lēkāt*** 1, *lēktin lēkt** 3, *lietin izliet* 1, *liktin ielikt* 1, *liptin aplipt* 1, *liptin lipt* 13, *liptin pielipt* 2, *līcin līkt** 1, *līstin līst* 3, *lītin līst* 1, [?]*lūztin lauzties* 1, *lūgtin izlūgties* 1, *lūgtin lūgt* 9, *lūgtin lūgties** 43, *lūzin lūzt* 1, *lūztin lūzt* 5, *mestīn mest* 1, ***mestīn nomētāt*** 1, *mirtin mirt* 36, *mirtin nemirt* 1, *mirtin nomirt* 1, *mītin iemīt* 1, *muktin mukt* 3, *nāktin nākt* 13, ***nieztin ieniezēties*** 1, *nīktin iznīkt* 2, *nīstin nīst* 2, *odin saost* 1, *pirktin izpirkt* 3, *pirktin nopirkt* 1, *pirktin pirkt* 1, *pītin pīt* 2, *pītin sapīties* 1, *plauktin plaukt* 2, *plēstin plēst* 2, *plēstin plēsties* 1, ***plēstin saplosīt*** 1, *plītin uzplīties* 1, *plūdin plūst* 1, *plūstin izplūst* 2, ***plūstin pludot*** 1, *plūstin plūst* 8, *pūstin aizpūst* 1, *pūstin atpūsties* 1, *pūstin pūst** 1, *raktin ierakties* 1, *rautin aizraut* 3, *rautin atraut* 1, *rautin ieraut* 1, *rautin izraut* 7, *rautin nerauties* 1, *rautin raut* 10, *rautin rauties** 61, *rātīn rāt* 1, *rēcin rēkt* 2, *riebtin riebties* 2, *rītin aprīt* 5, *rītin rīt* 2, *rūgtin rūgt* 4, *rūktin rūkt* 1, [?]*sašautin sašauīt* 1, *sauktin saukt* 24, *sēstin*

*apsēst** 1, *sētīn izsēt* 1, *sētīn nosēt* 17, *sietīn piesiet* 2, *sistīn sist* 1, *skaldīn skaldīt* 1, *skrietīn skriet* 6, *slāptīn izslāpt* 1, *slāptīn slāpt* 1, *smeltīn smelt* 2, *smeltīn smelties* 1, *sniegtīn sniegties* 1, *spiestīn apspiest* 1, *spiestīn iespiest* 1, *spiestīn spiest* 6, *spiestīn spiesties* 1, *sprakstīn sprakstēt* 1, *sprāgtīn izsprāgt* 1, *sprāgtīn sprāgt* 1, *steidzīn steigties* 1, *steigtīn steigties* 5, *stieptīn stiept* 1, *stumtīn stumt* 1, *sūktīn iesūkt** 1, *sūktīn sūkt* 3, *svērtīn izsvērt* 1, *svērtīn svērt* 2, *sviestīn uzsvērt* 1, *sviestīn iesviest* 1, *šalcīn šalkt* 1, *šaltīn saldēt* 1, *šautīn atšaut* 1, *šūtīn šūt* 2, *teiktīn teikt* 4, *tiektīn tiekties* 6, *trauktīn traukties* 2, *triektīn ietriekt** 1, *triektīn triekt** 1, *tūktīn tūkt* 1, *tvīcīn tvīkt* 1, *tvīktīn tvīkt* 1, *urbtīn urbties* 2, *vāktīn vākt* 1, *veiktīn veikties* 1, *veltīn izvelties* 1, *veltīn novelties* 1, *vemtīn atvemt** 1, *vestīn aizvest* 1, *vērtīn vērt* 2, *vilktnīn aizvilkt* 1, *vilktnīn izvilk* 1, *vilktnīn pievilkt* 2, *vilktnīn uzvilkt* 1, *vilktnīn vilināt* 1, *vilktnīn vilkt* 26, *vītīn apvīt* 2, *zeltīn zelt* 2, *zustīn pazust* 1, *zustīn zust* 3, *zvedzīn zviegt* 1, *zviegtīn zviegt* 3.

Avoti

1. *Emuāri. Latviešu valodas emuāru korpuss*. 2015. Rīga: LU Matemātikas un informātikas institūts. Pieejams: <http://www.korpuss.lv/id/Emu%C4%81ri>.
2. *LaRKO. Latviešu valodas runas korpuss*. 2014. Rīga: LU Matemātikas un informātikas institūts. Pieejams: <http://www.korpuss.lv/id/LaRKO>.
3. *Latvian Web 2014 (lvTenTen14)*. Pieejams: <https://www.sketchengine.eu/>.
4. Lazar, Maria, Škrabal, Michal, Vavřín, Martin. 2018. *Korpus InterCorp – lotyština, verze II z 19. 10. 2018*. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. Pieejams: <http://www.korpus.cz>.
5. *Līdzsvarotais mūsdienu latviešu valodas tekstu korpuss (LVK2018)*. 2018. Rīga: LU Matemātikas un informātikas institūts. Pieejams: <http://www.korpuss.lv/id/LVK2018>.
6. *Rainis*. Rīga: LU Matemātikas un informātikas institūts. Pieejams: <http://www.nosketch.korpuss.lv>.
7. *Saeima. Latvijas Republikas 5.–12. Saeimas sēžu stenogrammu korpuss*. 2013. Rīga: LU Matemātikas un informātikas institūts. Pieejams: <http://www.korpuss.lv/id/Saeima>.
8. *SENIE. Latviešu valodas seno tekstu korpuss*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, LU HZF Baltu valodu katedra, LU Matemātikas un informātikas institūts. Pieejams: <http://www.korpuss.lv/id/Senie>.
9. *Tezaurs.lv*. 2009–2019. Rīga: LU Matemātikas un informātikas institūts. Pieejams: <http://www.tezaurs.lv>.

Literatūra

1. Ahero, Antonija et al. 1959. *Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika. I. Fonētika un morfoloģija*. Rīga: LPSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība.
2. Aikhenvald, Alexandra. 2007. Serial verb constructions in typological perspective. *Serial Verb Constructions: A Cross-linguistic Typology*. Aikhenvald, Alexandra Y., Dixon, Robert M. W. (eds.). Oxford, New York: Oxford University press, 1–68.
3. Čermák, František, Rosen, Alexandr. 2012. The case of InterCorp, a multilingual parallel corpus. *International Journal of Corpus Linguistics*. 3, 411–427.
4. Endzelīns, Jānis. 1938. *Latviešu valodas skaņas un formas*. Rīga: Latvijas Universitāte.

5. Endzelīns, Jānis. 1951. *Latviešu valodas gramatika*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība.
6. Gāters, Alfrēds. 1993. *Lettische Syntax. Die Dainas*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
7. Januška, Jiří, Lehečková, Eva, Martínek, František, Rybová, Martina. 2019. Tracking down linguistic convergence. Contact languages in Eastern Central Europe. *CENTRAL Workshop 2019*. Berlin, 20–22 June 2019.
8. Krīvan, Jan et al. 2019. Multiverb Constructions in a Cross-linguistic Perspective. Thematic Session Introduction. [Session organized by Prague Descriptive Linguistics.] *Linguistics Prague 2019*. Charles University. Prague, 25–27 April 2019.
9. Mīlenbahs, Kārlis, Endzelīns, Jānis. 2000–2011. *Mīlenbaha–Endzelīna latviešu valodas vārdnīca*. Rīga: LU Matemātikas un informātikas institūts. Pieejams: <https://tezaurs.lv/mev/>. [Pirmizdevums: Mūlenbachs, Kārlis. 1923–1932. *Latviešu valodas vārdnīca*, I–IV. Rediģējis, papildinājis, turpinājis Jānis Endzelīns. Rīga: Kultūras fonds.]
10. Nītiņa, Daina. 2014. Reduplikācija latviešu valodā. *Ne tikai gramatika: rakstu izlase*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 197–201.
11. Nītiņa, Daina, Grigorjevs, Juris (red.). 2013. *Latviešu valodas gramatika*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts.
12. Reidzāne, Beatrise. 2015. *Latviešu tautasdziesmu semantika*. Rīga: Zinātne.
13. Soida, Emīlija. 1969. *Adverbs un adverbēšanās mūsdienu latviešu valodā*. Rīga: Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitāte.
14. Urban, Josef. 1935. K desátému výročí trvání Československo-lotyšské společnosti v Praze. *Deset let Českoslov[ensko]-lotyšské společnosti v Praze 1925–1935*. Praha: Československo-lotyšská společnost v Praze.
15. Zubatý, Josef. 1894. O alliteraci v písních lotyšských a litevských. *Věstník královské české společnosti nauk*. Praha.

Summary

In our paper we describe a specific, Latvian two-word construction consisting of a verb preceded by an adverb derived from the same verb by the suffix *-in/-tin-* (e.g. *bērtin bērt*). We are interested in how a given language element, apparently archaic and typical of Latvian folk songs (*dainas*), is used in today's language. Some research questions are articulated, including one that goes beyond the specific realm of the Latvian language (how can these constructions be translated into other languages?). We search for the construction in the available Latvian corpora (LVK2018, lvTenTen14, InterCorp lv v11, Rainis and SENIE) and compare the resulting occurrences with a description in the current Latvian linguistic sources: both grammars and dictionaries. Deviations from the norm are treated descriptively in this article, as the speakers' aim is to achieve a communication goal rather than their mistakes, as well as the creative development of this construction up to the present. The article is supplemented with an appendix: alphabetic lists of analysed lemmas along with their frequency.

Keywords: corpus linguistics; parallel corpora; deverbal adverbs; phrasemes; Czech language; Latvian language; CQL query.